

Nascholen met jonge kind professionals; van visie naar werkelijkheid

Op het plein van kinderopvang Berend Botje in Den Helder zijn Bea Pompert (nascholer/onderwijsontwikkelaar) en Linda de Vries (Startblokken trainer en pedagogisch coach) al vroeg bezig met het inrichten van een rijke speelleeromgeving. Met diverse slangen, teiltjes en emmers wordt tegen de lage schutting een waterwand gemaakt. Bij de buitenkeuken worden materialen voor de afwas toegevoegd; sponzen, borstels, theedoeken en verschillende kopjes en schotels. De watertafel wordt gevuld met water en er zijn bootjes, bakjes, poppen en badboekjes.

Samen in de praktijk aan de slag is een belangrijk kenmerk van de nascholingsdidactiek van Startblokken en Basisontwikkeling. De nascholer is nieuwsgierig wat kinderen gaan doen als je het element water toevoegt aan de bekende omgeving. De Startblokken trainer is nieuwsgierig wat de professionals gaan doen om het spel van de kinderen te stimuleren.

Wanneer de kinderen naar buiten gaan, zie je gelijk wat ze interessant vinden. Professional Inge loopt mee en kijkt naar wat de kinderen gaan doen (Singer, 2014). Ook doet ze mee en vraagt aan een paar kinderen: “Zullen we eens kijken wat er gebeurt als we hier water doorheen doen?”. De kinderen gaan direct handelen, de professional kijkt mee en verwoordt de handelingen van de kinderen (Dorian de Haan, 2013). Een paar kinderen hebben de afwasspullen ontdekt en zij verdelen gelijk de rollen; “dan ga ik afwassen en jij afdrogen”. De borstels en doekjes nodigen kinderen uit om de picknicktafel schoon te maken.

Innoveren vraagt om een goede praktijktheorie

Een rijke speelleeromgeving is belangrijk wanneer je met elkaar een spelgeoriënteerd curriculum wilt gaan opbouwen. De kinderen zijn direct betrokken, ze ervaren vrijheidsgraden en ze bouwen ook met elkaar de regels van het spel op. Het gaat daarbij om sociale regels (“zullen we samen de bank schoonmaken”), technische regels (“hoe werkt dat eigenlijk als je het water er boven in giet en je wil dat het in één van de laarzen terecht komt?”), maar ook strategische regels (“als jij het water erin schenkt, vang ik het beneden op met mijn emmer”). Tot slot komen ook conceptuele regels aan bod, bijvoorbeeld hoeveelheden (“hoe kan ik zien hoeveel water ik heb”). (Bert van Oers, 2017).

De betekenisvolle wateractiviteiten op het plein nodigen uit tot spel en onderzoek. In het samenspelen merken kinderen dat ze taal nodig hebben om met elkaar te kunnen spelen, overleggen en plannen voor vervolg te maken. De Startblokkentrainer doet ook mee, geniet en voegt toe. Zo ziet Linda dat Luuk de maatbeker heeft ontdekt en deze vult met water. Ze ziet dat hij heel precies kijkt en zijn vinger bij het streepje houdt. Ze verwoordt haar verwondering en zegt: “Oh.., kijk eens het water komt tot hier”. Als Luuk het water weggooit en opnieuw water in de kan doet, ziet ze dat hij weer kijkt tot welk streepje het komt. “Oh..., kijk eens dat is bijna net zoveel”. Luuk gaat net zolang door tot er weer net zoveel water in de kan zit als bij de eerste keer. Al spelend ontdekt hij de functie van de maatbeker; een object en handeling die bij onze cultuur horen. Linda geniet samen met Luuk van deze ontdekking en van de dialoog die al spelend, handelen en pratend wordt opgebouwd.

Naast dit spontane spel denken de professionals ook na over het doelgericht spelverhalen opbouwen bij deze interessante materialen. Bij de watertafel worden de poppen schoongemaakt. Linda gebruikt het boekje “Nog even mijn haartjes wassen” van Jörg Mühle om dit spel uit te bouwen. Ze start met het bekijken van het plaatje van het haren wassen en vraagt de kinderen wat ze nodig hebben om hun haren te wassen. De kinderen gaan direct op zoek naar een washandje (“om voor je ogen te doen”), een bakje en een douchekop om je haren uit te spoelen, shampoo en een handdoek. Samen

lezen ze het boekje en lachen om het stukje met de föhn. Buiten gaat dit verhaal bij de watertafel verder. Pim pakt de pop en gaat met de borstel de haren schoonmaken. Twee andere kinderen zien hem dit doen en geven hem een doekje. "Nee, dit heb je nodig, dan komt het zeep niet in z'n ogen". Het spelverhaal wordt nu: eerst de haren met water nat maken, dan shampoo in de haren en de spons voor je ogen, dan uitspoelen, afdrogen met de handdoek en heel hard blazen om de haren droog te krijgen. De kinderen zijn enorm betrokken op elkaar en de handelingen. Zo ontstaat samenspel en taal en krijgen de materialen niet alleen een eigen betekenis maar ook de betekenis vanuit de cultuur waarin we leven; de kern van de CHAT theorie die onder de methodiek van Startblokken en Basisontwikkeling ligt.

Nascholen vraagt om een visie op werken met professionals

Nascholing die wij uitvoeren is altijd gericht op de daadwerkelijke professionalisering van de pm'ers en leerkrachten met resultaten gericht op de brede ontwikkeling van jonge kinderen.

Concreet betekent dit een verbetering van de praktijk van alle dag, waarbij de autonomie van de professional wordt ondersteunt door intensieve samenwerking met elkaar. De eigen verantwoordelijkheid van elke deelnemers om het geheel te laten slagen staat voorop.

Nascholing en professionalisering zijn gezamenlijke activiteiten in één proces van actie en reflectie, waardoor nascholer en deelnemers voortdurend kunnen afstemmen op de koers die is afgesproken (Pompert, 2012). De nascholing blijft natuurlijk wel strikt verbonden aan de specifieke inhoud van Startblokken en Basisontwikkeling. De daarbij behorende leerkrachtvaardigheden worden gedurende de professionaliseringsactiviteiten telkens expliciet gemaakt en gedurende het hele traject geëvalueerd. De pm'er/leerkracht doet er toe, met haar inzet valt of staat de kwaliteit van de verbetering voor de kinderen. Het gaat dus niet om het uitvoeren op vaste tijden van een programma maar het gedurende de hele dag toepassen van doorslaggevende interventies.

Deze zijn:

- Creëren van een pedagogische basis en ontwikkelingsbevorderende interacties
- Ontwerpen van een rijke speel-leeromgeving binnen en buiten en een spelgeoriënteerd activiteiten aanbod
- Systematisch en doelgericht begeleiden van kinderen in voor hen betekenisvolle sociaal-culturele praktijken
- Ingebedde instructies verzorgen door mee te doen aan het spel en zo te verrijken en te verdiepen
- Organiseren van gemeenschappelijke activiteiten én activiteiten voor kleine groepen en individuele kinderen
- Educatief partnerschap met ouders opbouwen
- Handelingsgericht observeren, registreren en evalueren om ontwikkelingssignalerende gegevens op het spoor te komen en die te gebruiken voor het ontwerpen van vervolgactiviteiten (Janssen-Vos en Van der Meer, 2017).

Om deze leerkrachtvaardigheden te leren kennen, toepassen en verbeteren is het voor de nascholing van belang dat nascholer en deelnemers een proces van gedeelde en gezamenlijke verantwoordelijkheid in gaan. Communicatie en acceptatie van deze gezamenlijke verantwoordelijkheid zijn twee belangrijke elementen in effectieve nascholing ten behoeve van innovatie op de werkvloer (Van Oers, 2005, 2009). Dit voorkomt dat de nascholer zich als adviseur opstelt en de pm'er/leerkracht als de 'ontvangende partij'. De uitdaging voor de nascholer zit dus in het verkennen van de huidige praktijk vanuit het verbeteren en leertraject. Wat herkennen de deelnemers van Startblokken en Basisontwikkeling in hun eigen praktijk wel en niet. Welke

elementen van het nascholingsaanbod raken hen, zetten aan tot denken en nieuw handelen. Zo'n eerste reflectie zorgt ervoor dat de deelnemers ja kunnen gaan zeggen tegen dat wat de nascholing van hen gaat vragen. Zij gaan inzien dat hun praktijk waardevol is en het verdient door hun eigen handelen nog beter te worden. Zij raken hierdoor niet alleen intrinsiek gemotiveerd, maar zijn ook beter bestand tegen de onzekerheden die kunnen ontstaan bij het lezen van nieuwe vaardigheden en het afleren van minder effectieve routines in hun werk. De nascholer bouwt samen met de deelnemers een professionaliseringstraject op dat bestaat uit verschillende elkaar versterkende activiteiten.

1. Bijeenkomsten waarin zo concreet mogelijk inzicht ontstaat over de ingrediënten van de aanpak. Een bijeenkomst wordt zo opgebouwd dat de deelnemers a.h.v. een goede praktijk (foto's, film, praktijkbeschrijving) zicht krijgen op de kennis en leerkrachtvaardigheden waarom het gaat. Vanuit dit herkennen en erkennen van de verbetering wordt er geoefend. Zo ontstaat er een betekenisvolle ervaring en zicht op de eigen kansen om deze vaardigheden toe te eigenen. Vervolgens wordt er een plan gemaakt voor de eigen praktijk. In dit plan geeft de pm'er/leerkracht aan welke verbetering zij op het oog heeft en hoe zij daaraan gaat werken.
2. In de periode van 'in de vingers' krijgen, speelt de nascholer een belangrijke rol door in de groep van de pm'er/leerkracht aanwezig te zijn. Door co-teaching en coaching ondersteunt de nascholer de professional tijdens het primaire proces door mee te doen aan de praktijk op dat moment of door a.h.v. video-opnames coachende gesprekken te voeren.
3. Deze uitkomsten worden gedeeld met de deelnemers aan de nascholing, maar ook met de collega's op het werk. De nascholer speelt hierbij een verbindende rol, door interne begeleiders, VVE-coördinatoren en interne coaches te betrekken op de resultaten van de nascholing. Speerpunt hierbij is het koppelen van theoretische noties aan dagelijks, praktisch handelen van alle betrokkenen.
4. Bijeenkomsten om de ontwikkeling van de kinderen goed in beeld te krijgen om zo conclusies te kunnen formuleren over de effecten van de veranderende, verbeterende praktijk. Treden de verbeteringen die wij op het oog hebben ook daadwerkelijk op en hoe zien we dat?
5. Gesprekken met deelnemers individueel en in kleine groepen n.a.v. het portfolio dat de pm'ers/leerkrachten samenstellen. Het portfolio vormt het gereedschap voor reflectie op het eigen leerproces over een langere periode, bijvoorbeeld over een oefenperiode van 6 à 8 weken. Door feedback te verzorgen op de reflecties in het portfolio kan er een dieper begrip ontstaan over de eigen ontwikkeling bij de deelnemer.

De nascholer is in haar werk model voor de professionals, waarmee gewerkt wordt. De parameters die Van Oers meegeeft aan sociaal-culturele praktijken waardoor deelnemers betekenisvol gaan leren gelden even zeer voor het werk van de nascholer. We hebben het dan over hoge betrokkenheid ervaren, de vrijheid ervaren om op je eigen manier je rol te vervullen en tegelijkertijd zicht te houden op de kenmerken, regels en tools die horen bij deze scp (Van Oers, 2018). De betrokkenheid van de nascholer laat zich zien door de volgende gedragingen en acties: De nascholer:

- Neemt de volle verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de leergemeenschap (cursusgroep, team op het werk)
- Articuleert steeds het belang van de verbeteringen op de vloer
- Benadrukt de voortgang en de professionele ontwikkeling positief
- Houdt aandacht voor momenten van onzekerheid en weet die door cyclisch te werken direct om te zetten: voordoen, samendoen, observeren en reflecteren (Pompert, 2018).

Leren met en van elkaar

Als we een sterke pedagogische omgeving voor jonge kinderen willen inrichten en deze toegankelijk willen maken voor alle kinderen is samenwerking tussen kinderopvang en basisschool een must. Alleen samen kunnen we vroege selectie tegengaan en een pedagogiek realiseren waarin verschillen tussen kinderen worden gerespecteerd en als winst worden gezien. Dat geldt voor kinderen, maar natuurlijk ook voor volwassenen. Nascholing kan een bijdrage leveren aan het leren met en van elkaar.

Voorbeeld:

In een IKC in oprichting worden stappen ondernomen om kinderopvangmedewerkers en onderbouwleerkrachten elkaar te leren kennen, respect op te bouwen over elkaars werk en zicht te krijgen op een gezamenlijke visie. Een van de acties is om in kinderopvang, bso en school met dezelfde thema's te gaan werken en deze thema's in spel en onderzoeksactiviteiten uit te voeren. Er wordt besloten om met elkaar nascholing rond spel aan te gaan vanuit het idee samen als één team met eenzelfde doel, namelijk spelbegeleiding verbeteren, weer een stap voorwaarts te maken (Spiteri, 2020). De groep die geformuleerd wordt was zeer divers. Ze bestaat uit pm'ers werkzaam op het kinderdagverblijf en bso en leerkrachten van de groepen 1-2, 2-3 en 4. Alle deelnemers brengen hun eigen leeftijd, werkervaring, opleiding (van MBO tot post-HBO) en culturele achtergrond mee. Voordat de nascholing start houden de nascholer, directie en enkele deelnemers voorgesprekken om samen vast te stellen waarover de nascholing zal gaan en welke resultaten de groep op het oog heeft (Pompert, 2020). Omdat een van de doelstellingen van de cursus voor alle deelnemers het opbouwen van spelverhalen met kinderen betreft wordt de nascholing ook in een narratief perspectief geplaatst. Het gaat in de cursus om het spel in de groepen te verbinden aan de echte wereld van ons allemaal, kinderen én volwassenen. De theorie die nodig is om het spel in de groepen te verbeteren wordt dus steeds verbonden aan de eigen verhalen van de deelnemer en aan de spelverhalen die zij in hun groepen opbouwen. Door het vertellen van spelervaringen uit hun eigen kindertijd wordt niet alleen duidelijk wat de waarde van spel is en hoe spelactiviteiten samengaan met leren en ontwikkelen, er ontstaat ook openheid in de groep en plezier in het genieten van elkaars verhalen. Hoe de één in een tropisch geboorteland genoot van het spelen in de modder en een ander als kleuter het liefst boekjes maakte met een oude typemachine. Wat de deelnemers ook leren van elkaar is het analyseren van hun verschillende praktijken om er achter te komen dat in alle begeleidingsaspecten van spel het om dezelfde aandachtspunten gaat: het aanboren van de betekenissen van kinderen en hun belevings- en ervaringswereld, ontwikkelingsbevorderende interactie en communicatie opbouwen, kinderen aan elkaar en het spelverhaal verbinden om vervolgens spel te kunnen verrijken. Bij het thema 'Dieren' organiseren de bso-medewerkers met hun kinderen een hondenuitlaatservice en de leerkrachten van de groepen 2-3 een dierenartsenpraktijk. Het uitwisselen van hun ervaringen met deze activiteiten, dikwijls aan de hand van foto's, filmpjes of werk van kinderen is heel informatief. Niet alleen praktische zaken komen aan bod, zoals het inrichten van uitdagende spelhoeken en het gebruik van materialen, maar het uitwisselen zorgt ook voor aandacht voor overeenkomsten in de visie en aanpak. De groep ervaart tegelijkertijd het belang van met elkaar tijd en ruimte nemen voor deze gesprekken over hun werk, ook na de cursus. Alleen als een dergelijke dialoog op basis van gelijkwaardigheid verloopt, blijven professionals leren van elkaar!

Bea Pompert en Levineke van der Meer, nascholers/onderwijsontwikkelaars bij De Activiteit